

QUADERNS DE L'ICPS

Identitats d'elits polítiques i votants a Catalunya

Sandra Bermúdez (UPF)
Guillermo Cordero (UPF)

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

06

Maig 2014

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

Quaderns de l'ICPS són breus monografies que analitzen diversos aspectes de les actituds i el comportament polític de la ciutadania i que tenen com a un dels seus objectius principals la divulgació científica dels fenòmens polítics entre un públic ampli, no especialitzat, però interessat a tenir-ne un millor coneixement.

Aquesta és una publicació trimestral en format *on-line*, dirigida i realitzada pel grup de recerca en Comportament Polític i Electoral del propi Institut, en col·laboració amb altres investigadors externs.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís dels autors o autores.

Publicació: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.cat>
© Sandra Bermúdez i Guillermo Cordero
ISSN: 2014-9980
DL: B.2828-2013

A Catalunya hi ha un renovat interès per conèixer l'origen de l'activació del debat nacionalista. Les enquestes d'opinió mostren en els últims anys un increment en el percentatge de catalans que donen suport a augmentar el nivell actual d'autonomia o a la independència de Catalunya. ¿Però els partits reflecteixen els canvis en les actituds i identitats dels seus votants o bé les dirigeixen? Desafortunadament, no disposem de dades prou precises per respondre a aquesta pregunta, però a continuació presentarem alguns elements que contribueixen a aportar una mica de llum a la qüestió.

Aquest debat és important, no només per contribuir a conèixer les relacions entre els líders i els ciutadans, sinó també per les seves implicacions en la representació dels polítics. Des d'un punt de vista normatiu, la representació política compta amb tres dimensions¹. La *representació descriptiva* es basa en la idea que els Parlaments haurien de ser un microcosmos de la societat; d'aquesta forma la composició del Parlament hauria de tenir, per exemple, la mateixa proporció de dones que a la societat. La segona dimensió, la *representació substantiva*, se centra en les polítiques concretes que desenvolupen els representants i si aquestes defensen de forma efectiva els interessos dels representats. La *representació simbòlica*, la dimensió més afectiva, sorgeix quan els ciutadans se senten representats com a tals i legitimen els seus representants polítics.

¹ Aquestes tres dimensions estan basades en la concepció clàssica de representació de Pitkin (1967).

Sota la dimensió descriptiva, en aquest estudi pretenem abordar el posicionament dels parlamentaris i els seus votants en els dos eixos clàssics de la competició electoral a Catalunya: el posicionament en l'escala ideològica i en la nacionalista. Per aquest motiu analitzarem els principals partits i els seus votants, i els compararem amb els d'altres Comunitats Autònomes a on el nacionalisme és també un dels eixos de la competició partidista, com és el cas de Galícia, el País Basc i Navarra.

Els resultats de les nostres anàlisis ens mostren que els partits s'assemblen més als seus votants en la ideologia que en el nacionalisme. En concret, s'observa que els parlamentaris de partits nacionalistes es polaritzen en l'eix nacionalista per diferenciar-se dels oponents no nacionalistes, allunyant-se dels votants que tenen posicions més moderades. També s'aprecia que dos dels partits on la distància nacionalista era major, CiU i PSC, és redueix amb el pas del temps. El que no queda clar és si aquesta distància es redueix perquè els partits aconseguen atreure els seus votants o bé per què acaben deixant pel camí els votants menys convençuts. A continuació examinarem en detall aquests aspectes.

Ideologia i nacionalisme en votants i parlamentaris

La dimensió ideològica i la territorial són les principals clivelles socials a Catalunya, i les que tradicionalment han estructurat l'oferta i el debat polític. La primera té el seu origen a la Revolució Francesa, tot i que actualment la ideologia és una caixa negra on conviuen, entre d'altres, diverses concepcions sobre la intervenció de l'Estat en l'eco-

nomia, la redistribució, el conservadorisme o visions contraposades sobre l'ordre i l'autoritat. Això la converteix en una drecera informativa i en un element estructurador de la informació i l'oferta política.

Per la seva banda, el segon eix fonamental en la competició partidista a Catalunya és el nacionalisme. A diferència de la ideologia, que es dona en la majoria de països europeus, la dimensió territorial afecta principalment països on s'han donat conflictes entre el centre (l'Estat o la metròpoli) i la perifèria. Tradicionalment, en aquests països, determinades regions han efectuat demandes de més autonomia o independència, generant-se una divisió social entre els qui estan a favor i els que es mostren en contra. A Catalunya no hi ha una associació directa entre el posicionament en l'eix esquerra-dreta i la demanda d'una major o menor autonomia política. Com a conseqüència, els dos eixos han cristal·litzat la competició electoral, fet que d'altra banda es reflecteix en el sistema de partits.

Per conèixer si ciutadans i partits es troben allunyats, analitzarem la posició dels votants i de les elits parlamentàries en aquests dos eixos de competència electoral. Per identificar el posicionament dels ciutadans s'acostuma a utilitzar enquestes on es pregunta per la ubicació ideològica i nacional de l'entrevistat en una escala de l'1 al 10, on l'1 significa extrema esquerra o mínim nacionalisme català, i el 10 vol dir ser d'extrema dreta o màxim nacionalisme català.

Per conèixer el posicionament de les elits polítiques es poden utilitzar diverses vies. Una d'elles és que els votants posicionin els partits i els situïn en ambdues escales. No obstant això, els vo-

tants tendeixen a introduir un biaix a la ubicació dels partits, de manera que situen els partits amb els quals no s'identifiquen en posicions més extremes respecte de la pròpia, i col·loquen a prop de si mateixos a aquells partits pels que senten simpatia o pels que han votat. La segona via consisteix a demanar directament als polítics que s'ubiquin –ells i als seus partits– en les dimensions esmentades. Encara que aquesta és la forma més precisa, també és la més difícil d'aconseguir perquè requereix entrevistar un nombre significatiu de parlamentaris.

En aquest cas, les noves dades d'una enquesta a elits parlamentàries ens permeten optar per aquesta segona opció². Concretament es tracta de l'estudi 2.827 del Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) on s'entrevisten els parlamentaris autonòmics durant el període 2009-2010³. En canvi, per conèixer els posicionaments dels votants utilitzem els estudis postelectorals de les eleccions autonòmiques del CIS⁴. En aquests estudis es recullen tant la pregunta d'ubicació en l'eix esquerra-dreta, com la de la ubicació nacional⁵.

² Del Projecte "Democracia y Autonomías: Sociedad y Política" (UPO). Investigador principal: Xavier Coller.

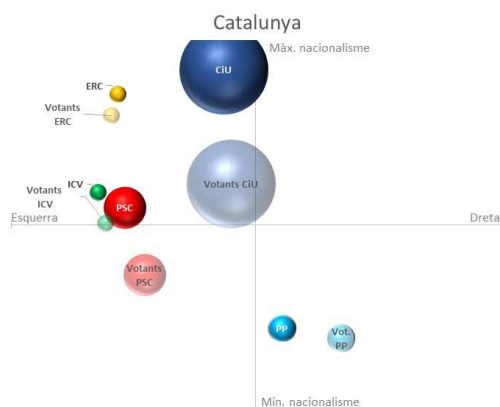
³ En aquest estudi també s'entrevista als parlamentaris del Congrés i Senat, però pels propòsits d'aquest estudi ens centrarem en les elits autonòmiques.

⁴ En concret, utilitzem els estudis postelectorals de les eleccions autonòmiques de Catalunya 2010, Galícia 2008, Navarra 2007 i País Basc 2009.

⁵ L'eix nacional només es pregunta en aquelles comunitats on estructura la competició electoral: Catalunya, Galícia, Navarra i País Basc; també a les Illes Canàries, encara que no mostrem els resultats per no disposar de casos suficients a l'enquesta a parlamentaris.

En els gràfics següents podem veure les mitjanes en els dos eixos representades en un globus de to més fosc pels parlamentaris, i en un to més clar pels seus votants respectius. La major o menor grandària dels globus indica el pes electoral del partit. Si elits i votants coincideixen en el posicionament, els dos globus estarien superposats i no es diferenciarien, mentre que com més distància hi ha entre ells, més diferència ideològica i/o nacionalista hi ha entre votants i partits.

Gràfic 1. Posicionament ideològic i identitat nacionalista de votants i parlamentaris a Catalunya

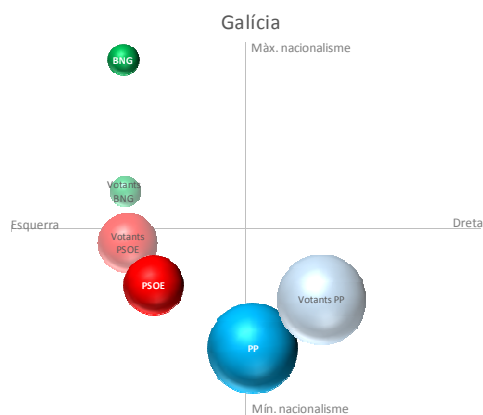
Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentàries del CIS (2009-2010) i estudi postelectoral del CIS de las eleccions autonòmiques de Catalunya 2010

En el cas de Catalunya es pot observar que són els partits més petits els que més s'assemblen als seus votants. La distància entre parlamentaris i votants és menor per al cas d'ERC o ICV que per a PSC, CiU o PP, tot i que aquesta distància és més gran en l'eix nacional que en l'ideològic. L'únic partit que presenta la major distància ideològica respecte als seus votants és el PP, ja que el partit se situa més al centre (6) que els seus votants, que indiquen tenir una mitjana ideològica de 7.

L'eix nacional presenta una major divergència que l'ideològic. En general, es pot observar que, a excepció del PP, tots els partits tenen el posicionament del cercle per sobre dels seus votants, el que implica que són més nacionalistes. Aquesta conclusió és particularment evident en el cas de CiU i el PSC, on la distància és més gran. Mentre que partits com ICV, PP o ERC són els que més s'assemblen als seus votants en l'aspecte nacionalista.

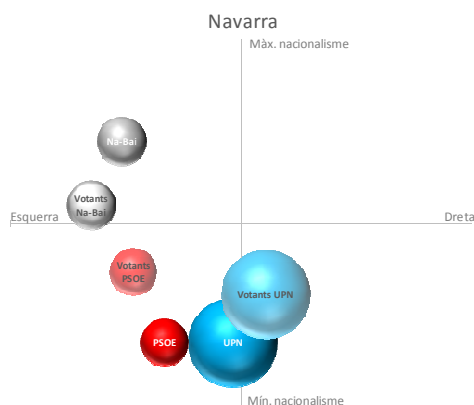
A Galícia, per la seva banda, s'aprecia com els cercles s'arriben a solapar tant al PSOE com al PP, el que apunta a una menor distància entre elits i votants. Per contra, novament el partit nacionalista BNG és el més distant amb els seus votants, no tant en l'eix ideològic sinó en el nacional. A Navarra es torna a confirmar el patró: el partit Nafarroa Bai és més nacionalista que el seu electorat, mentre que el PSOE se situa en posicions menys nacionalistes que els seus votants. En aquesta comunitat, UPN-PP és el que més s'assembla als seus votants.

Gràfic 2. Posicionament ideològic i identitat nacionalista de votants i parlamentaris a Galícia

Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentàries del CIS (2009-2010) i estudi postelectoral del CIS de las eleccions autonòmiques de Galícia 2009

Gràfic 3. Posicionament ideològic i identitat nacionalista de votants i parlamentaris a Navarra

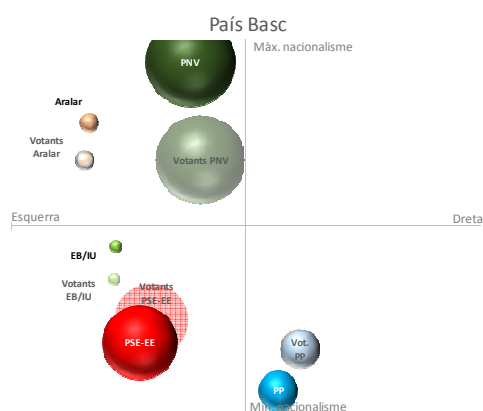
Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentàries del CIS (2009-2010) i estudi postelectoral del CIS de las eleccions autonòmiques de Navarra 2007

Finalment, al País Basc la conclusió és similar a la dels casos anteriors. Les elits s'assemblen més en el terreny ideològic que en el nacional, encara que les distàncies són menors en comparació amb Catalunya. D'aquesta manera es pot apreciar que les elits polítiques i els votants del PSE-EE i el PNV són semblants en el posicionament ideològic. Per contra, el PP és el que té la major distància ideològica. Respecte a la distància nacionalista, el PNV està al capdavant: les seves elits són més nacionalistes que els seus votants, assemblant-se al cas de CiU. El PP és el que li segueix en la major distància, però en aquest cas les seves elits són menys nacionalistes que els seus votants. En el PSE-EE veiem que els cercles se solapen, el que implica que és el partit que més s'assembla als seus votants en els dos eixos.

En les quatre comunitats, en general veiem que hi ha més homogeneïtat en l'àmbit ideològic que en el nacionalista. A més, són els partits nacionalistes els que més es distancien dels seus votants en aquest eix, destacant Catalunya per

tenir les elits més distants respecte als seus representats, especialment CiU. Tanmateix, això no vol dir que l'elit de cada partit sigui homogènia entre si, ni que tots els votants de cada partit tinguin una mateixa identitat nacionalista. El següent apartat aprofundeix sobre com d'heterogenis són les elits dels partits i els seus votants.

Gràfic 4. Posicionament ideològic i identitat nacionalista de votants i parlamentaris al País Basc

Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentàries del CIS (2009-2010) i estudi postelectoral del CIS de las eleccions autonòmiques del País Basc 2009

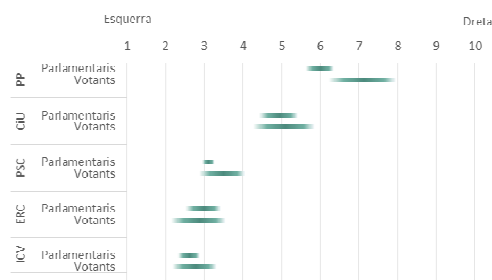
L'homogeneïtat dels votants i de les elits

Si ens centrem ara a Catalunya, els gràfics 5 i 6 representen, ja no només les ubicacions ideològiques i nacionalistes d'elits i votants, sinó també el seu grau d'heterogeneïtat (barres llargues indiquen que els parlamentaris o els votants són més dispersos en l'eix ideològic o nacionalista). Això és important ja que els partits s'intenten assemblar-se al seu electorat o abastar un electorat més ampli, el que resulta més complicat com més dispers és aquest.

En els gràfics s'observa com en l'eix ideològic les barres són en general més curtes (tenen menys dispersió) que en

el cas del nacionalisme, especialment entre els parlamentaris. A més, les barres dels parlamentaris tendeixen a situar-se dins dels marges de les barres dels votants, el que confirma la similitud de les elits amb els votants en l'espectre ideològic.

Gràfic 5. Posicionament ideològic de votants i parlamentaris a Catalunya

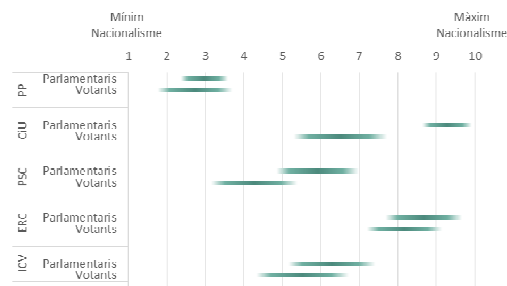
Les barres representen la ubicació ideològica de parlamentaris i ciutadans. La longitud de les barres reflecteix la seva dispersió

Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentaries (2009-2010) i estudi postelectoral de las eleccions autonòmiques de Catalunya de 2010 del CIS

En el cas del nacionalisme s'observa per una banda que la dispersió de les barres és més gran, tant per als parlamentaris com per als votants, el que indica que hi ha una menor homogeneïtat sobre el seu posicionament nacionalista. Alhora, hi ha menys similitud entre polítics i votants, especialment en el cas de CiU on les barres són distants, i en el cas del PSC, on les barres amb prou feines se solapen. Les dades mostren que en aquests dos partits la distància en l'eix nacionalista entre elits i votants no es pot explicar únicament per la dispersió dels seus respectius electorats, en la mesura que en el si d'aquestes dues formacions conviuen diferents postures sobre com tractar la qüestió catalana.

Caldria preguntar-se a què es deu aquesta major distància i aquesta major heterogeneïtat. D'una banda, podria plantejar-se que la distància és deguda a que partits amb una ideologia propera intenten distanciar-se dels seus adversaris mitjançant l'eix nacional. Aquest podria ser el cas dels partits nacionalistes CiU i ERC, que amb l'objectiu de diferenciar-se del seus contrincants, polaritzen les seves posicions. El PSC també s'allunya dels seus votants, però sembla ser per una orientació estratègica electoral diferent. Donat que la resta de partits d'esquerra adopten posicions més nacionalistes, el PSC adquiriria també una posició més catalanista per no perdre el seu electorat més nacionalista o fins i tot per poder competir per aquest grup de votants.

Gràfic 6. Identitat nacionalista de votants i parlamentaris a Catalunya

Les barres representen la ubicació ideològica i nacionalista de parlamentaris i ciutadans. La longitud de les barres reflecteix la seva dispersió

Fonts: Estudi 2.827 a elits parlamentaries (2009-2010) i estudi postelectoral de las eleccions autonòmiques de Catalunya de 2010 del CIS

Adicionalment, aquestes diferències podrien ser degudes al fet que les posicions de les elits dels partits acostumen a ser més "extremes" que les dels seus

votants, com indica la literatura acadèmica en Ciència Política. Per últim, un altre factor que podria explicar la major dispersió és la menor importància del debat nacionalista en el moment en què es va desenvolupar l'enquesta (2009-2010). Probablement seria a partir de mitjans de 2010, quan l'eix nacionalista adquireix un major protagonisme en l'opinió pública, que els votants tindrien més informació sobre la ubicació de les seves elits, i s'autoubicarien d'acord amb aquest major coneixement, tot reduint-se el rang de posicionaments.

Tenint en compte que en els últims anys la qüestió territorial ha guanyat més protagonisme, ¿cóm actuen les elits o votants en vista d'aquestes diferències? Tendeixen a reduir-se? Per intentar donar resposta a aquestes preguntes, cal conèixer fins a quin punt les identitats han variat en el temps, i quina és la fotografia del moment actual, qüestions que tractem en el següent i darrer apartat.

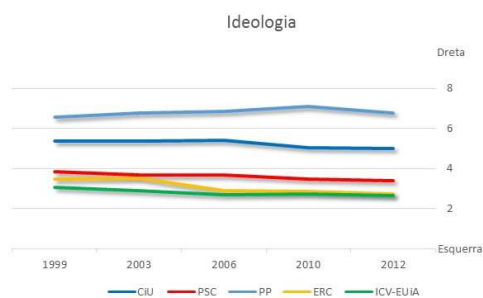
Evolució de la ideologia i la identitat nacionalista dels votants catalans

En els gràfics 7 i 8 s'observa el posicionament de les identitats ideològiques i nacionalista dels votants a Catalunya al llarg dels últims anys. Malauradament no disposem d'aquestes dades per a les elits, ja que l'enquesta a parlamentaris no s'ha replicat fins el moment (es farà en fases posteriors de la investigació, a partir de mitjans de 2014). D'aquesta manera només podem veure els moviments que han pogut tenir els votants.

Si bé en els apartats anteriors vèiem que les identificacions ideològiques dels partits i els seus votants eren molt homogènies entre si i poc disperses, del

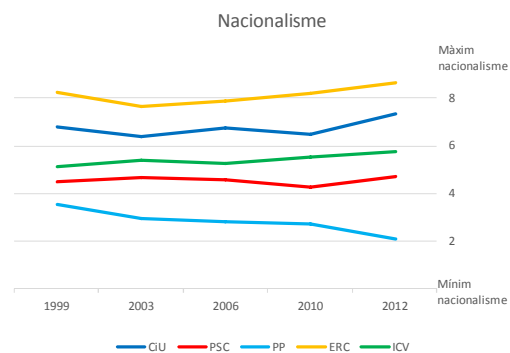
gràfic 7 es desprèn que a més són estables al llarg del temps. Mentre que els votants del PP s'han ubicat tradicionalment entre el 6 i el 7, els de CiU ho han fet de mitjana entre el 5 i el 6. Els partits més propers al centreesquerra (PSC, ERC i ICV) ho han fet per la seva part entre el 3 i el 4, aproximadament.

Gràfic 7. Evolució de la ideologia a Catalunya

Font: Estudis postelectorals del CIS (1999-2012)

Gràfic 8. Evolució de la identitat nacionalista a Catalunya

Font: Estudis postelectorals del CIS (1999-2012)

Malgrat aquesta estabilitat es poden apreciar lleugers moviments en l'eix ideològic. Els votants del PP s'han anat desplaçant cap a la dreta fins el 2010, mentre en els últims anys han sofert una lleugera moderació ideològica. També els votants de CiU es moderen, ja que a partir del 2006 s'ubiquen progressivament cap a posicions més de centre. Per la seva banda, els partits

d'esquerra o centreesquerra –PSC, ICV, ERC– semblen anar acostant-se de manera progressiva cap a posicions més properes a l'esquerra. Amb tot, si ens fixem en el període d'interès 2010-2012, el cert és que la ideologia dels votants roman pràcticament immòbil.

¿Però passa el mateix amb el sentiment nacionalista dels votants? Si bé la identitat ideològica destaca per la seva estabilitat, el nacionalisme es presenta més inestable al llarg del temps. El gràfic 8 mostra com en la majoria d'electorats el sentiment nacionalista oscil·la, a excepció del PP, que presenta una disminució progressiva del nacionalisme des del 1999. Tanmateix, si ens aturem en el període temporal d'interès, 2010-2012, observem que a la resta d'electorats s'ha produït un increment del nacionalisme català. Tenint present el posicionament de les elits polítiques de l'any 2010 –vegeu el gràfic 1– sembla que els electorats s'han acostat a les seves elits, exceptuant el PP. Aquest és particularment el cas de CiU i PSC, que comptaven amb els votants que més se distanciaven de les seves elits partidistes en el 2010.

El que no podem saber amb exactitud és si les elits al seu torn han incrementat la distància o han convergit cap als seus electorats reduint-la encara més. Aquest semblaria ser el cas del PSC, que amb la recent posició de no donar suport al dret a decidir sembla estar

adoptant una estratègia de perseguir el seu electorat menys nacionalista. Per la seva banda, els parlamentaris de CiU haurien mantingut o fins i tot incrementat el seu posicionament nacionalista, tot i que no gaire, ja que ja comptaven amb un posicionament pròxim a l'extrem. El moviment dels votants de CiU implicaria, per tant, una reducció de la distància nacionalista principalment per l'apropament dels votants convergents cap al seu partit.

No obstant, podríem dubtar si l'apropament dels votants és fa merament per una qüestió d'atracció per part de les elits. D'acord amb el treball de Medina *et al.* 2013, a les darreres eleccions del 2012 els votants infidels de CiU haurien marxat principalment a ERC, ICV, PP i C's, i en el cas del PSC cap a ERC, ICV, CiU i C's. D'aquesta forma, si bé les fugues de CiU es podrien explicar principalment per motius més ideològics que nacionalistes –la majoria de les pèrdues han anat a ERC e ICV–, els votants infidels del PSC –molt més nombrosos que els de CiU– haurien abandonat el partit tant per distància en l'eix nacionalista –CiU, ERC, C's– como en l'eix ideològic –ICV–. Tot i que no es possible saber qui inicia el canvi, els resultats mostrats en aquest estudi i aquests fluxos electorals deixen entreveure si aquesta “assimilació” i apropament de l'electorat es fa només a costa de “convèncer-lo” o de “perdre” pel camí els votants més disconformes.

Referències

Medina, Lucía, Robert Liñeira i Maria Freixanet. 2013. “Vot i canvi. Una estimació dels fluxos de vot a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2012 a partir de les dades del Sondeig de l'ICPS”, *Quaderns de l'ICPS*. Gener 2013.

Pitkin, Hannah. 1967. *The Concept of Representation*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press.